

Trst, Bonomo in reformacija

IGOR GRDINA

*Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Novi trg 2,
SI 1000 Ljubljana, igor.grdina@zrc-sazu.si*

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Peter Bonomo (1458–1546) je ena osrednjih osebnosti tržaške zgodovine. V času njegovega škofovanja je poprej močna probeneška »stranka« v mestu postala nepomembna, prevladala pa je procesarska usmeritev. Humanist Bonomo, ki jo je zagovarjal, je Trst videl kot samostojno enoto v okviru univerzalne monarhije Habsburžanov. Njegovo povezovanje mesta s širšim zaledjem je bilo vedno povezano z zagovarjanjem avtonomnega statusa. Kranjski začasno podrejeni Trst je okoli leta 1550 dosegel zaželeni status.

Peter Bonomo (1458–1546) was a central figure of Trieste's history. During his tenure as bishop, the town's formerly strong pro-Venetian "party" was rendered insignificant and the pro-emperor stance gained importance. Its proponent, humanist Bonomo, viewed Trieste as an autonomous unit within the framework of the universal Habsburg Monarchy. Throughout, his efforts to link the town and its hinterlands were tied to advocating for its autonomous status. Such status was achieved around 1550.

Ključne besede: Peter Bonomo, Trst, humanizem, habsburški dvor, reformacija

Key words: Pietro Bonomo, Trieste, humanism, Habsburg court, Reformation

Trst v zavesti Slovencev ni prisoten celovito – ne v sinhroni ne v diahroni perspektivi. V alpsko-mediteranskem zaledju z burjo prepihanega mesta se intenzivneje obravnavajo le posamezna obdobja njegove zgodovine, zlasti nagla gospodarska in populacijska rast v drugi polovici 19. stoletja ter dogajanja, povezana s protifašističnim odporom in bojem za meje po prvi oziroma drugi svetovni vojni.¹ Te živopisne dogodkovne zgoščenine in tematski vozli pa nikakor ne morejo pojasniti vloge in pomena Trsta v življenju širšega prostora, ki sta kljub velikim spremembam v menjavah časov permanentna.

Le posamezni slovenski historiografi so odstopali od splošnega (ne)zanimanje za »mesto v zalivu«. Zaradi njegovega velikega vpliva na življenje zaledja je to vsekakor izkrivljalo podobo dejanskega stanja. Trst, ki se je v karlinsko-terezijanski

¹ Na tak odnos do »mesta v zalivu« opozarja tudi monografija »Trst je naš!« Jožeta Pirjevca. Njen podnaslov Boj Slovencev za morje (1848–1954) je pravzaprav emblematičen za zavest avtorjevih rojakov. Prim. Pirjevec 2007.

dobi hitro spremenil v izrazito trgovsko pristanišče (Grafenauer 1961: 114–118) in je odtlej v zavesti ljudi – pa tudi oblasti – nastopal predvsem kot logistično in ladjedelniško središče, je namreč že prej vtisnil neizbrisni pečat širšemu prostoru. Bil je sedež politično zelo pomembne škofije, katere ozemlje je segalo precej globoko v zaledje; vrh vsega se je lahko pohvalil s priznanimi šolami (Wiesflecker 1999: 156). Prav tako je bil velik producent soli. Slednja je bila pred uveljavitvijo »mesta v zalivu« kot modernega emporija eden osrednjih stebrov njegovega gospodarstva. Rast pristanišča ter trgovskega in logističnega središča na prostoru nekdanjih solin (Tamaro 1924b: 187) je tako dejansko kot simbolno izrazila veliko spremembo med Trstom do karlinsko-terezijanske dobe in po njej.

Še usodnejše nezadostna je obravnava le nekaterih zgodovinskih izsekov zaradi izpuščanja tematizacije celovite življenjske izkušnje Slovencev v Trstu in nasploh ob morju od začetkov do današnjega dne. Nekaj obdobjih (16., 18.–20. stoletje) in sektorskih prereзов (pomorstvo, kultura) pač ne more nadomestiti preučevanja v kontinuirani diahroni perspektivi. Slednja je res značilna za klasični historiografski pristop, vendar se tudi v sodobnejših obravnavah ne more pogrešati, saj daje mero dosežkom posameznih dob in opozarja na prenose težišč v procesih dolgega trajanja. Ivan Tavčar gotovo ni pretiraval, ko je zatrdil, da je Trst za slovenski narod in njegovo domovino nekaj takega, kot so pljuča za človekov organizem. Celo Ivan Cankar je pristal na to misel (Cankar 1970: 335), čeprav nikoli ni bil prevelik prijatelj »visoškega gospoda«. Vsekakor pa pomen Trsta za slovensko življenje presega zgolj funkcijo osrednjega vzpodbujevalnika ponagljene modernizacije, ki je zaradi skorajda splošnega zaostajanja prostora habsburške monarhije za pokrajini za-hodno od njega postala eden njegovih preživetvenih imperativov.

Historiografija na Slovenskem zaradi pomanjkljivo radovednega odnosa do celotne zgodovine »mesta v zalivu« ni zrcalna slika tistega v italijanskem duhovnem prostoru, ki ga v 20. stoletju poosebljata »oficialni« Attilio Tamaro² ter »alternativni« Fabio Cusin. V pomanjkanju vseobsežnih konceptov v preučevanju tržaške preteklosti deluje ne samo nesistematično, marveč tudi neprofesionalno. Ne zapolnjuje niti tistih tematskih vrzeli, ki jih ustvarja italijansko zgodovinopisje. Slednje namreč le izjemoma – zgolj v obravnavi posameznih momentov³ – tematizira vlogo Trsta v življenju njegovega zaledja in usodo Slovencev v mestu. Pri tem ima seveda posebno vlogo politika, saj so historiografi italijanskega jezika neredko pomagali oblikovati temeljno argumentacijo za takšne in drugačne generalne usmeritve svojih rojakov. Attilio Tamaro, ki je v mladosti pripadal iredentističnim, v zrelih letih pa fašističnim in neskrivano protislovenskim krogom (Sluga 2001: 55, 162), je bil Mussolinijev poslanik v Helsinkih in Bernu, Fabio Cusin pa se je profiliral kot najmočnejši intelektualni steber časnika *Corriere di Trieste* (Cervani 1991: 45–51). Slednji je bil tribuna zagovornikov samostojnosti »mesta v zalivu« in ozemlja okoli njega po drugi svetovni vojni. Kot avtor študij *L'Italia unita (1860–1876), Venti*

² Za pretres zgodovine razmejevanja v 20. stoletju in procesov, ki so pripeljali do njega, ima v italijanskem historiografskem prostoru oficialni status historiografski opus v Piranu rojenega Diega De Castra.

³ Slovenci so, denimo, navzoči – čeprav dovolj skromno – v pregledu glasbenega življenja Trsta izpod peresa Giuseppeja Radole. Prim. Radole 1988.

secoli di bora sul Carso e sul golfo ter antizgodovine Apeninskega polotoka je Cusin vse do danes ostal trd oreh za oficialno historiografijo svoje domovine in še bolj rodnega mesta (Sluga 2001: 158–161, 163, 165). Podobno velike vloge ni imel v življenju svoje nacionalne skupnosti noben slovenski zgodovinar – niti politično zelo angažirani Jože Pirjevec ne.⁴

Za zgodovinopisje, ki tematizira slovensko reformacijo, Trst ni popolna terra incognita. Škof Peter Bonomo ima v njem nespregledljivo mesto. Vendar pa je večinoma obravnavan enostransko, zgolj kot vzgojitelj in zaščitnik Primoža Trubarja. A Bonomova vloga ob koncu 15. in v začetku 16. stoletja je širša in pomembnejša, saj je prav zaradi delovanja tega politično vplivnega škofa v Trstu nad dotlej močno probeneško linijo v mestnem patriciatu povsem prevladala generalna usmeritev, ki je zagovarjala navezavo na srednjeevropsko zaledje ob hkratnem uveljavljanju njegove avtonomije. V 17. stoletju je takšna koncepcija prodrla tudi že v zgodovinopisje. Na tem področju jo je uveljavil fra Ireneo della Croce, ki je goreče – včasih kar naravnost sarkastično polemično – nasprotoval Valvasorju in njegovemu zgodovinsko »podkletenemu« poudarjanju navezanosti Trsta na kranjsko zaledje (Tamaro 1924b: 130–132). Takšna generalna usmeritev se je po prehodu v modernizacijsko epoho najprej krepila, po oblikovanju italijanske nacionalne države pa je začela izgubljati boj z iredentistično vizijo. Še zadnjič se je revitalizirala v spremenjenih razmerah po drugi svetovni vojni in se povzpela do razmeroma močne artikulacije v gibanju za neodvisnost Svobodnega tržaškega ozemlja, vendar je bila onemogočena v globalnem navzkrižju sil blokovsko razdeljene Evrope. Tedaj pa tekmeča ni imela več samo v probeneški oziroma proitalijanski usmeritvi, temveč tudi že v slovensko-jugoslovanski. Slednja je bila do zagovornikov posebnega položaja »mesta v zalivu« le taktično odprta. Ob pogajanjih, ki so pripeljala do londonskega memoranduma o soglasju, je uradni Beograd naklonjenost do tržaških independistov hitro zamenjal z ravnodušnostjo.⁵

Peter Bonomo, ki se v celovito uzrti zgodovini »mesta v zalivu« kaže kot njegova najpomembnejša politična osebnost v vsej predkarlinski dobi, se je rodil leta 1458. Zibel mu je stekla je v eni od trinajstih patricijskih družin, ki so že v visokem srednjem veku kot nosilci oblasti komune začele krojiti usodo Trsta in njegovih prebivalcev (Tamaro 1924a: 146–158). Korenine tega rodu so morda bile beneške, vendar vesti o tem niso zanesljive (Kacin 1975a, 99). Zaenkrat o tem ni mogoče podati končne sodbe.

Pripadnike Bonomove družine je v 15. stoletju mogoče najti v obeh osrednjih političnih strujah v Trstu – v prohabsburški in v probeneški. Petrov oče Ivan Anton/Gi(ova)anni Antonio je bil 1468 kot poveljnik mestne straže eden od petnajsterice

⁴ Jože Pirjevec se je kljub svoji neskalseni veri v socializem na volitve leta 2008 podal kot kandidat Liberalnodemokratske stranke. Svoje politične nazore in angažma je omenjeni zgodovinar pojasnil v prispevku z naslovom *Volitve 2011*, ki je bil dosegljiv v svetovnem spletu na naslovu <http://www.pirjevec.com/2011/12volitve-2011/>. Kopija tega dokumenta, napravljena 5. januarja 2013, se hrani pri avtorju te razprave.

⁵ Februarja 1998 je o tem avtorju razprave pripovedoval ugledni slovenski odvetnik Branko Agneletto. Lista za Trst je povsem spremenila tradicionalno usmeritev avtonomistov: nasprotovala je navezovanju na zaledje, poseben položaj pa naj bi »mesto v zalivu« imelo v razmerju do italijanske države.

obešenih nasprotnikov protihabsburških vstajnikov v času drugega upora proti Frideriku III./IV./V. (Di Brazzano 2005: 19, 20). To pomeni, da je veljal za enega prvakov cesarske »stranke«, ki je prejšnje leto, ob vkorakanju čet stotnika Nikolaja Jamskega v Trst, slavila začasno zmago (Wiesflecker 1999: 154). Nezadovoljneže, ki so se poleti 1468 hoteli rešiti nadoblasti Habsburžanov, je vodil sorodnik Petrovega očeta, probeneško usmerjeni Anton/Antonio Bonomo (Kacin 1975a: 100). Nič ne pretiravamo, če rečemo, da je ta poznosrednjeveški spopad za Trst že imel bistvene znake miniaturne državljanske vojne. Ker je bila bližnja Serenissima velesila, so bili boji med meščani za cesarja zelo nevarni. Zato tudi ni čudno, da so Habsburžani v času, ko se je njihova politika začela ozirati k viziji univerzalne monarhije, napeli vse sile, da so si zagotovili pravico do imenovanja tržaških škofov, ki so tako postali njihovi ljudje na politično spolkem terenu.

Peter Bonomo je bil po očetovi usmrtni skupaj s svojo vejo družine izgnan iz rodnega mesta, kar je utegnulo ugodno vplivati na njegovo znanje slovenskega jezika. Potem ko so čete Friderika III./IV./V. 1469 premagale upornike (Wiesflecker 1999: 154), se je vrnil v Trst, kjer si je moral pridobiti določeno temeljno izobrazbo. Pozneje se je podal na humanistične študije v Padovo, kjer je 1470 ali 1471 dosegel doktorski naslov (Simoniti 1979: 106; Kacin 1975b: 101). Po vrnitvi domov je kljub težavnim življenjskim razmeram še naprej vneto prebiral antične spise, zaradi česar so ga cesarjevi odposlanci, ki so ga srečali na poti v Benetke oziroma Padovo, ob vrnitvi vzeli s seboj na dvor (Di Brazzano 2005, 26, 27). Med letoma 1475 in 1477 je postal paž Friderika III. Kot dvorjan se je 1485 poročil z Margarethe von Rosenberg, ki je po treh letih zakona umrla. Z njo je imel sina Ludvika, za katerega je po Petrovem prehodu v duhovniški stan skrbel otrokov mrzli stric Janez Krstnik Bonomo (Kacin 1975b: 101, Di Brazzano 2005: 32, 33). Kljub politični razklanosti družine so vsaj nekateri njeni deli delovali v skladu z dinastično logiko.

Bonomo je postal duhovnik verjetno že pred letom 1490. Kmalu je pridobil vrsto beneficijev – župnije Dolina pri Trstu, Lubdigen (Lieding) na Koroškem, Vipava, Ribnica, Illersberg na Bavarskem in Laško, patronat nad faro sv. Helene v Loki (pri Zidanem mostu), pri sv. Maksimilijanu v Celju, oglejski in tržaški kanonikat ter za nameček še službo prošta v Straßburgu (ob Krki). Cerkvene službe je izvrševal prek vikarjev, sam pa je ostal na dvoru (Kacin 1975b: 102).

Cesarska pisarna je bila v tistem času že odločno humanistično usmerjena. Učenjaki, ki so delovali v njej in na dunajski univerzi, so bili medsebojno povezani. Prav tako ne gre pozabljati, da so bili dunajski humanisti vseskozi v pisemskih stikih s svojimi somišljeniki drugod (Bauch 1903: 22). To je Bonoma posredno navezovalo tudi na zaledje rodnega mesta. Za Friderika III./IV./V. so namreč bili zelo pomembni humanisti iz slovenskih dežel – kot npr. Brikcij Preprost in Bernard Perger. Slednji je za cesarja včasih opravil tudi kakšno diplomatsko misijo (Bauch 1903: 14–24). Nič manj pomemben ni bil Perger v času vlade Maksimilijana I.; vladarju je kot superintendent dunajske univerze svetoval, da okrepi humanistično strujo z naslonitvijo na Italijane. Z uresničenjem njegovih priporočil je bil zagovornikom sholastičnih načel na Dunaju zadan težak udarec (Simoniti 1979: 172; Wiesflecker 1999, 400).

Peter Bonomo, ki se je v duhovnem ozračju, nastalem po udejanjenju Pergerjevih nasvetov, uspel uveljaviti kot eden osrednjih predstavnikov humanizma v prestolnici ob »lepi modri Donavi«, je kmalu postal znan kot pomemben neolatinistični avtor. Ob poroki Maksimilijana I. in Biance Marie Sforza – ženin in nevesta sta poprej že pokopala svoja prva zakonska partnerja – je spisal epitalamij, ki je leta 1496 izšel tudi v tisku. Prav tako je koval stihe, ki so bili naperjeni proti nasprotnikom habsburških vladarjev – Ogrom pod vodstvom agresivnega kralja Matije Korvina, Turkom in Francozom. Po drugi strani je Bonomo pozdravljal ter v verzih počaščeval svoje humanistične somišljenike in prijatelje. Pri pesniškem ustvarjanju so mu bili vzor avtorji avgustejske, flavijske in antoninske dobe – od Vergila, Ovida in Tibula prek Marciala do Juvenala. Bil je tudi v stikih z Johannesom Reuchlinom in Konradom Celtisom, ki sta slovela kot največji humanistični avtoriteti severno od Alp.⁶ Skupaj z bratom Francem, ki je prav tako bil humanistično usmerjen in neolatinistični pesnik, je Peter Bonomo leta 1497 postal član združenja učenjakov Sodalitas litteraria Danubiana (Di Brazzano 2005: 69, 70). Na njegovo veliko humanistično zavzetost kaže tudi nastop v Celtisovi slavnostni igri Ludus Dinae. Delo je bilo ob pustu 1501 izvedeno v Welsu pred Maksimilijanom I. in njegovo soprogo Bianco Mario Sforza (Di Brazzano 2005: 113, 114).

Peter Bonomo se je tudi zaradi naglo rastočega slovesa pesnika in učenjaka naglo vzpenjal v dvorni hierarhiji. Leta 1591 je postal tajnik ostarelega Friderika III., 2. aprila 1492 pa je bil sočasno z bratom Francem in stricem Lovrencem povzdignjen v palatinskega grofa (Di Brazzano 2005: 39, 40). Cesar je njemu in njegovi družini zagotovil pomembno administrativno in gospodarsko vlogo v Trstu (pisarna, soline). V zadnjih letih vlade Friderika III., ki je vse svoje sovražnike premagal tako, da jih je preživel – po smrti Matije Korvina (1490) je obnovil svojo oblast in avtoriteto v vsem vzhodnoalpskem prostoru –, je Bonomo že izvrševal pomembne diplomatske naloge za Habsburžane. Tako je bil leta 1492 na poklonitveni misiji pri borgijskem papežu Aleksandru VI. v Rimu (Di Brazzano 2005: 41).

V vlogi cesarjevega poslanca je bil Bonomo še pomembnejši v času vlade Maksimilijana I. (1493–1519). Na dvoru »poslednjega viteza« je bil posvečeni Tržačan posebej dragocen zaradi znanja obeh klasičnih in več živih jezikov. Bonomo je spremljal Maksimilijana na poti po severozahodnih deželah cesarstva in se z njim udeležil wormskega državnega zbora 1495. Na diplomatska poslanstva pa se je odpravljal tudi samostojno. Tako se je v obdobju 1497–1499 kar petkrat mudil v Milanu, na dvoru Lodovica Sforze. Večkrat je obiskal tudi druga italijanska politična središča (Di Brazzano 2005: 50–107). Čeprav je sprva zabeležil nekaj uspehov in je okreplil položaj nasprotnikov ekspanzionističnega francoskega kralja Karla VIII., ki je hotel doseči prevlado na Apeninskem polotoku, njegovi naporu zaradi navzkrižij interesov številnih sil niso mogli preprečiti zloma velikopoteznih Maksimilijanovih načrtov za ureditev tamkajšnjih razmer. Pogodba o protifrancoski Sveti ligi, ki je bila v Benetkah podpisana zadnjega dne marca 1495, namreč ni prestala preizkusa časa. Bonomo je ob koncu 15. stoletja postal

⁶ Bonomovo pesniško delo je objavljeno in komentirano v Di Brazzano (2005: 359–544). Dodan je še del korespondence ter drugih dokumentov, ki pojasnjuje življenje in delo tržaškega škofa.

vztrajen zagovornik od Habsburžanov vse bolj odvisnega Lodovica Sforze, čigar vratolomna politika je bila tako poprej – ko je bil še zaveznik Francozov – kot pozneje eden pomembnejših faktorjev nestabilnosti v Italiji. V misiji na zahodu cesarstva v letih 1498–1499 je milanskega vojvodo že močno podpiral. V bitki pri Novari aprila 1500 so Francozi, ki so pod vladu Ludvika XII. v Italiji z nekoliko spremenjenimi težišči nadaljevali agresivno politiko Karla VIII., Bonoma in Sforzo zajeli, vendar je bil Maksimilijanov diplomat takoj izpuščen ter se je mogel podati v Mantovo (Di Brazzano 2005: 108, 109). Nekaj časa se je potem mudil v Trstu, nakar se je vrnil na habsburški dvor. Kmalu je postal tajnik Biance Marie Sforza (Wiesflecker 1999: 425).

Po smrti tržaškega škofa Ahaca Sebriacherja (Di Brazzano 2006: 39–44), ki je izhajal iz družine lastnikov gradu Šalek, je bil Bonomo 10. oktobra 1501 imenovan za njegovega naslednika (Di Brazzano 2006: 45). Cesar Maksimilijan I. je tako skušal politično okrepiti pozicijo Habsburžanov na izpostavljenem jugu svojih dednih dežel (Wiesflecker 1999: 425). Potrditev papeža Aleksandra VI. je Bonomo dočakal šele aprila 1502. A slednjega niti nova nadpastirska služba ni oddaljila od habsburškega dvora. Še naprej je opravljal pomembne diplomatske misije za Maksimilijana I. Leta 1503 se je tako mudil v Rimu, 1505 pa v Benetkah. Pomembno vlogo je imel tudi na zasedanjih državnega zbora. Opazen je bil zlasti na tistih v Kölnu 1505 in v Augsburgu 1518 (Di Brazzano 2005: 153–158; 216–222). Bonomo se je prav tako udeležil državnega zbora v Konstanci leta 1507, toda na njem zasnovani pohod v Italijo, ki so ga načrtovali Maksimilijan I. in njegovi privrženci, se je kmalu izkazal za neuresničljivega. Stroški za velikopotezno zamišljeno operacijo bi bili preprosto previsoki (Wiesflecker 1991: 153–156).

Bonomo je potem sodeloval pri vrnitvi politike Habsburžanov v realnejše okvire, kar je bilo povezano s sistemom ne posebej stabilnih zvez oziroma lig. Bil je priča Maksimilijanovega kronanja za cesarja v Tridentu 4. februarja 1508 (Wiesflecker 1991: 157, 158). Za monarha je bil obred, ki bi moral potekati v Rimu, precej bridko opozorilo na meje njegove moči. Interese Habsburžanov je Bonomo zagovarjal tudi na V. lateranskem koncilu v letih 1513–1514 – četudi je bil glavni cesarski diplomat na poslanskih poteh po Italiji v tistem času njegov prijatelj, krški in kartagenski škof kardinal Matej Lang (Wiesflecker 1999: 384–389). Cerkevni zbor, ki je sicer s prekinitvami potekal v obdobju 1512–1517, se je ob prizadevanjih za ohranitev papeške avtoritete politično usmeril proti težnjam francoskega kralja Ludvika XII. Slednji se je namreč še naprej vztrajno trudil povečati svoj vpliv v Italiji in v ustanovah posvečenega življenja.

Po letu 1500 se je Bonomo kot politični mislec posvečal tudi vse bolj perečemu problemu turškega ekspanzionizma v Evropi ter vlogi oziroma pomenu Trsta za cesarja. Prav tako je imel veliko vlogo na prvem »dunajskem kongresu« 1515, na katerem so se zbrali Maksimilijan I. in oba jagieľonska vladarja, Vladislav II. (Češka, Ogrska) in Sigismund I. (Poljska, Litva). Srečanje, ki v začetku ni potekalo brez problemov, se je sklenilo v precej harmoničnih tonih. Habsburžani so si prek tedaj sklenjenega sporazuma z ogrskim in češkim monarhom pozneje zagotovili pravico do prostranih dežel v Srednji Evropi, kar je bilo pomembno zaradi obrambe cesarstva pred osmanskimi osvajalci (Wiesflecker 1991: 187–192). Vse te manevre na politični sceni pa je treba razumeti tudi v kontekstu poskusov približevanja viziji

univerzalne monarhije.⁷ Habsburžani se namreč tedaj niso intenzivno pogajali le z jagiełłonskima vladarjema, temveč tudi z drugimi silami na vzhodu. Leta 1518 so bila Bonomu, Pavlu Oberstainu in Žigi Herbersteinu zaupana pogajanja z rusko delegacijo. Pomenljivo se zdi, da so vsi trije Maksimilijanovi diplomati znali slovensko (Simoniti 1979: 70).

Bonomo je kljub zaposlenosti z dvornimi nalogami kot tržaški škof podpiral sodelovanje takrat precej revnega rodnega mesta in zaledja. V habsburški viziji univerzalne monarhije, ki se je močno uveljavila v času Maksimilijana I., je očitno videl veliko priložnost za domači kraj. Njegova prizadevanja so bila politično logična in razumljiva ne samo na načelni ravni, temveč zaradi osmanskih in beneških ekspanzionističnih teženj tudi na pragmatičnem nivoju. Čeprav se je škof močno trudil za dvig blaginje Trsta, je bil pri marsikaterem meščanu sprva vse prej kot priljubljen. Ko so čete Serenissime pod vodstvom Bartolomea d'Alviana v prvi polovici leta 1508 odbile napad habsburških sil (Wiesflecker 1999: 379) ter nato iz Furlanije same vdrle na posesti Maksimilijana I. (Grafenauer 1956, 65), je Bonomo najprej vztrajal na svojem nadpastirskem dvoru, nato pa se je zadnji hip umaknil. Sile Republike svetega Marka so potem zasedle mesto. A že naslednje leto, ko je tudi na terenu zaživela protibeneška Cambraiska liga,⁸ je bil Trst spet v habsburških rokah. Vojskovanje se je tudi na »vzhodni fronti« *Serenissime razširilo na ozemlja pod njeno oblastjo. Bonomo, ki je najprej postal komisar za pokrajine, od koder so bili pregnani sovražniki, poleti 1514, po vrnitvi iz Rima, pa tudi za Kranjsko in Štajersko, se je večkrat mudil pri četah. Leta 1511 so sile, v katerih so bili tudi vojaki iz dežel kralja Vladislava II., pod njegovim poveljstvom osvojile Muhov grad nad Dolino pri Trstu ter ga potem razdejale (Di Brazzano 2005, 172). V tistem času je »mesto v zalivu« *postalo jasno prohabsburško umerjeno. Zagovorniki nekoč tako zelo mogočne Serenissime so doživeli očitni zlom, saj so sile in diplomacija Republike svetega Marka leta 1509 na bojišču in v visoki politiki pokazale svojo šibkost.**

Zaradi razpada Cambraiske lige se je Bonomo kljub občasnemu bivanju v Trstu oziroma na Primorskem tudi med nadaljevanjem vojne z Benečani mnogo bolj kot škofovski službi posvečal političnim, upravnim in poslaniškim opravilom. Habsburžani pri marsikaterem zunanje- in notranjepolitičnem vprašanju niso imeli kompetentnejšega zaupnika in ustrežnejšega zagovornika svojih teženj od njega. Velike sile so tedaj zelo hitro menjavale zaveznitva, zaradi česar se je položaj lahko čez noč spremenil. Vnovič vzpostavljena Sveta liga (1511), ki naj bi nadomestila svojo cambraisko predhodnico, zaradi primarne usmerjenosti proti ponovno

⁷ V času Friderika III./IV./V. se je kot vladarjevo geslo uveljavila monogramska formula AEIOU, ki je pozneje dobila vrsto razlag v latinščini in nemščini. Kot monarhični moto, ki meri na planetarni primat habsburške hiše, jo je razšifriral šele Petrus Lambeck v 17. stoletju (Lhotsky, 1971: 164–193). Tako konotirano vladarsko geslo AEIOU bi bilo mogoče v slovenščini smiselno razbirati kot *Avstrija edina ima oblast univerzalno*.

⁸ Sporazum o osnovanju Cambraiske lige je bil podpisan 10. decembra 1508. Njeni protagonisti so bili papež Julij II., Maksimilijan I. in Ferdinand Aragonski (Španski), pridobili pa so si tudi zaveznike. Med njimi je bil za Habsburžane posebej pomemben ogrsko-češki kralj Vladislav II.

v italijanski prostor posegajoči Franciji, cesarju Maksimilijanu potem ni mogla zagotoviti popolne zmage nad Benečani. Vojna ob meji v Primorju je sčasoma izgubila dinamiko. Habsburžani so ob premirju v začetku leta 1516 oziroma ob formalnem koncu sovražnosti 1522 dokončno pridobili samo zgornje Posočje ter s tem cesto iz Goriške prek Predela na Koroško (Grafenauer 1956: 66).

Čeprav je Bonomo svojo škofovsko službo dejansko opravljal le občasno, se je vse do konca Maksimilijanove vlade uspešno zavzemal za povečanje blaginje v beneški vojni prizadetega rodnege mesta. Tako so bili 1517 ponovno potrjeni njegovi privilegiji iz leta 1382, ko so se Habsburžani politično usidrali ob Jadranu (Tamaro 1924a: 261–286). To je bilo velikega pomena za položaj Trsta v zgodnjem novem veku in je še bolj okrepilo tedaj že močno prevladujoče zagovornike pro-habsburške usmeritve v mestu.

Cesar Maksimilijan I. je ob koncu 1518, ko je čutil bližino smrti, poslal po Bonoma, ki se je po augsburškem državnem zboru krajši čas mudil v Trstu. Čeprav se je škof takoj odzval vladarjevemu klicu, monarha v Welsu januarja 1519 ni več našel živega (Kacin 1975b, 102). Nadvojvoda Ferdinand, ki je nastopal v imenu svojega, tedaj še v Španiji mudečega se brata Karla V. (Samardžić 2005: 52–54), je Bonoma skupaj z novim salzburškim nadpastirjem, kardinalom Matejem Langom, in tridentinskim škofom Bernhardom Clesom ter 9 plemiči 23. julija 1519 imenoval za člana dolnjeavstrijskega regimenta, ki je upravljal habsburške dedne posesti na vzhodu Svetega rimskega cesarstva (Kacin 1975b: 102). Te so v časih Maksimilijana I. že začele delovati kot posebna, notranje ožje povezana struktura, kar je pomenilo velik korak na poti od teritorijev dinastije do poznejše samosvoje monarhije (Grafenauer 1956: 60–64).

Po izvolitvi Karla V. za cesarja 28. julija 1519 (Samardžić 2005: 58) je Bonomo naslednjega dne postal član poklonitvene komisije za Avstrijo. Habsburžani so mu v zase negotovih časih očitno popolnoma zaupali. Tržaški škof je še naprej mnogo potoval in bival v Augsburgu, Aachnu – tam je 23. oktobra 1520 prisostvoval kronanju Karla V. za rimskega kralja (Di Brazzano 2005: 242) –, Kölnu, Mainzu in v Wormsu (Kidrič 1925–1932: 53; Di Brazzano 2005: 242–252). Tedaj je že bil zaposlen tudi s problemi, ki so se pojavili ob nastopu Martina Luthra ter se povečevali zaradi politike Friderika III. Saškega, ki je bil njegov podpornik, prej pa so nekateri v njem videli resnega kandidata za zasedbo cesarskega prestola.

Tržaška škofija je bila na ozemlju, ki bi ob prvotnih načrtih za delitev posesti med Karlom V. in njegovim bratom, nadvojvodo in pozneje cesarjem Ferdinandom, moralo pripasti prvemu, vendar je potem predvsem zaradi nasprotovanja kranjskih deželnih stanov prišlo pod oblast drugega (Grafenauer 1956: 8). Bonomo je zato čedalje tesneje deloval v soglasju z njim. Ferdinand ga je 7. julija 1521 imenoval za velikega kanclerja, ki je načeloval dvornemu svetu dolnjeavstrijskih dežel (Wiesflecker 1999: 448). Kot tak je bil v veliko oporo nadvojvodovi soprogi Ani – sicer hčerki češko-ogrskega kralja Vladislava II. Jagiełonskega –, ki je v njih začasno, ob moževi odsotnosti zaradi dogovorov z bratom Karlom V., opravljala funkcijo regentke. Istega leta je bil Bonomo tudi Ferdinandov komisar na zasedanju spodnjeavstrijskih deželnih stanov v Dunajskem Novem mestu, na katerem je prišlo do ostrih nasprotij med nadvojvodovim dvorom in plemiči, zaradi upornosti katerih so bile v prestolnici ob lepi modri Donavi kaotične razmere. Avstrijski velikaši so

namreč menili, da lahko Ferdinand ukrepa kot vladar šele po formalnem prevzemu svojega položaja. Bonomo in drugi zastopniki habsburške hiše so se zavedali, da bi to lahko izničilo centralizatorske ukrepe s konca 15. in začetka 16. stoletja, zato so nastopili brezkompromisno. Grad v Dunajskem Novem mestu, ki je bil tudi simbolno izjemno pomemben – v njegovi kapeli sv. Jurija je namreč pokopan cesar Maksimilijan I. –, je bil k protestantizmu nagibajočim se stanovom nemudoma odvzet. To je bil za plemstvo težak moralni in dejanski udarec, zaradi česar se je enotnost velikašev začela krhati. Bonomu, ki je zvestobo habsburški hiši dokazal tudi s članstvom v sodišču za najbolj uporne pripadnike spodnjeavstrijskih deželnih stanov – tako je tudi v praksi uresničeval vlogo palatina –, je bilo potem 18. avgusta 1522 zaupano izvrševanje vseh vladnih poslov. Njegova politična kariera je s tem dosegla višek (Kidrič 1925–1932: 53, Di Brazzano 2005: 261–263).

Bonomo je neposredno po začetku reformacije zastopal čvrsto katoliško stališče. Zaradi visokih služb na dvoru, ki si v času čedalje bolj napetih odnosov s Francijo ni želel nikakršnih dodatnih težav, je takšno stališče povsem razumljivo. Po smrti Jurija Slatkonje je v letih 1522–1523 upravljal še ne dodobra konsolidirano Dunajsko škofijo, ki so ji v 15. stoletju dolgo načelovali administratorji. Dieceza se je zlasti zaradi personalnih sporov in širjenja luteranstva znašla v težavah. Bonomo je spričo ugleda na dvoru nadvojvode in pozneje cesarja Ferdinanda najprej računal z možnostjo imenovanja za naslednika svojega prijatelja Slatkonje, čeprav je bil že vnaprej določeni nasledstveni red drugačen. Toda s škofijo, ki jo je faktično že skoraj imel v rokah, zaradi prezaposlenosti z državniškimi opravili ni gospodaril skrbno (Mantuani 1907: 401, 402). Njeno upravljanje je celo moral zaupati drugim ljudem, pri čemer mu je še posebej škodovalo dejstvo, da jih je izbiral po sorodniških preferencah (Mantuani 1910: 9, 10). Bonomo je nazadnje precej presenetljivo naletel na odpor pri poskusih realizacije svojih želja po zamenjavi škofije tudi v Rimu, kjer je bila odločilna volja kardinala Mateja Langa (Mantuani 1910: 10). Zdi se, da se je prijateljstvo med obema možema tedaj že močno ohladilo. Začetek reformacije je vodstvo Katoliške cerkve v Rimu hočeš nočeš opozoril na pomen vestnega upravljanja posameznih škofij.

Spričo čedalje večjih zapletov je po merilih svojega časa že priletni Bonomo očitno tudi sam resigniral nad nadaljevanjem svoje (pri)dvorne kariere. Ni videti, da bi si ob vse številnejših menjavah na visokih položajih, ki jih je začel izvajati nadvojvoda Ferdinand, prizadeval za kakšno posebno obravnavo oziroma za nadaljevanje svojih služb. Vseh dolžnosti na Dunaju je bil razrešen 29. oktobra 1523 (Kacin 1975b: 102) – tj. natanko en mesec pred zasedbo tamkajšnjega škofijskega sedeža s strani kapiteljskega dekana Johanna von Revellisa. Tri dni pozneje, 1. novembra, je nadvojvoda Ferdinand izdal naročilo, naj se dva voza z Bonomovimi pohištvom na poti proti Trstu spustita mimo deželnoknežjih mitnic brez dajatev (Mantuani 1910, 10). S trem je bilo dejansko povedano, da se škof na Dunaj ne bo vrnil nikoli več. Čeprav se na prvi pogled zdi, da je šlo za precej grob odpust, ki ga ni osladilo posebej impresivno materialno nadomestilo – dobil je le 100 cekinov na mesec (Kacin 1975b: 102) –, je mogoče tudi to, da je humanist Bonomo uvidel, kako njegova politika v novih časih ne more več učinkovito zagotavljati prepotrebnega miru v habsburških deželah in je zato sam izposloval svojo vrnitev v Trst. Kot humanist in kot škof dieceze na izpostavljenem prostoru ni mogel biti pristaš

neurejenih razmer. Kot poznavalec antike pa je gotovo tudi vedel, da so se lahko ljudje na državnih funkcijah nekoč po prekoračitvi svojega 60. leta umaknili z njih.

Bonomo je po vrnitvi v Trst, ki je kljub majhnosti – za njegovimi obzidji je živelo le 4000–5000 prebivalcev (Wiesflecker 1999: 155) – postal središče njegovega delovanja, očitno začel posnemati slog, kakršnega je na svojem dvoru uveljavil že dunajski škof Slatkonja. Obdal se je z učenjaki, pevci in učenci. Med njimi je bil tudi Primož Trubar, ki je postal škofov osebni služabnik (Rupel 1966: 14). Poznejši avtor prve slovenske knjige je Bonoma verjetno spoznal, ko se je ta 1523–1524 vračal v Trst, lahko pa bi k svojemu dobrotniku prišel tudi prek katerega njegovih sorodnikov, ki so bili zaposleni ali imeli opravke na Kranjskem in v drugih habsburških deželah. Bonomo je učencem in dvorjanom razlagal Erazmove Parafraze in Vergila (Rupel 1966: 74) – kar v povezavi s Trubarjevim omenjanjem Prisciana (Rajhman 1986: 27) verjetno pomeni naslonitev na komentarje slednjega k jezikovni podobi Eneide – v italijanščini, nemščini in slovenščini.

Kot cerkveni knez pa je Bonomo skrbel tudi za bodoče duhovnike. Trubarju je leta 1527 namenil župnijo v Loki; z njenimi dohodki mu je hotel omogočiti študij na dunajski univerzi. Škofov učenec se je potem res napolil v obdonavsko prestolnico. Ko pa se je leta 1529 Trubar zaradi nevarnosti turške obkolitve in obleganja Dunaja vrnil v Trst, ga je Bonomo kljub nedokončanemu študiju posvetil v duhovnika. Poslal ga je v svojo župnijo Laško. Pozneje, v obdobju 1540–1542, je bil Trubar v Trstu slovenski pridigar in Bonomov hišni kaplan. Škof, ki je bil z njegovim izpolnjevanjem duhovniškega poslanstva očitno zadovoljen, mu je namenil tudi kaplanski beneficij pri sv. Maksimiljanu v Celju.

V tem času je bil Bonomo že naklonjen zagovornikom odločne reforme Cerkve. Kot tak je še posebej vneto prebiral *Institutio christianae religionis* Jeana Calvina (Rupel 1966: 74). V Trstu je leta 1540 po Bonomovem vabilu pridigal Giulio Della Rovere, pozneje pa tudi Serafin iz Bologne in drugi proprotestantski duhovniki (Di Brazzano 2005: 324–326, 337–341). Tedaj se je bistveno oddaljil od svojih stališč iz dunajskega obdobja. Ubral je povsem drugačno pot kakor njegov tovariš, leta 1540 umrl kardinal Matej Lang, ki je nasprotoval spremembam v katoliški Cerkvi. Do konca pa sta si bila oba nadpastirja podobna po uspešnem prizadevanju za čim večjo samostojnost mest, v katerih sta škofovala. Seveda so bili Langovi dosežki pri tem večji, saj je Salzburg kot samostojna ozemeljska enota obstajal vse do leta 1803 oziroma 1805. A tudi potem, ko je prešel v okvir Avstrijskega cesarstva, je ohranil status dežele.

V zadnjih letih svojega življenja si je Bonomo dopisoval z modruškim in pozneje koprskim škofom Petrom Pavlom Vergerijem ml. Oba cerkvena veljaka je povezovala globoka privrženost humanizmu. Bonomo je celo sodeloval pri posvetitvi svojega koprskega kolega – ob bratu novega škofa, puljskem nadpastirju Janezu Krstniku Vergeriju in svojem pičenskem vrstniku, Tržačanu Giovanniju Barbu (Di Brazzano 2005: 345). Nedvomno je to manjšalo napetosti med Benečani in Habsburžani, ki so tako prej kakor pozneje, v 17. stoletju, privedle do krvavih spopadov.

Bonomo se je tudi na večer življenja goreče zavzemal za pravice in blaginjo Trsta. Še naprej je zagovarjal trdnost njegovih povezav s habsburškimi deželami – vse do odstopa Karla V. z vladarskih funkcij (1556) se vizija univerzalne monarhije ni zdela docela fantastična –, hkrati pa se je trudil utrditi samostojnost

mesta. Kranjska, ki je ob širjenju posesti rodbine kralja Rudolfa proti morju doživela veliko teritorialno razširitev, se je prav tedaj morala odpovedati nadzoru nad Goriško (pred 1520) in Trstom (ok. 1550), pozneje pa je izgubila še Reko (ok. 1570) (Grafenauer 1956: 8, 9).

Bonomov humanizem se je v zadnjem obdobju očitno krepil predvsem na področjih, ki so zadevala vero. Če se je tržaški škof v mladosti posvečal zlasti njegovim laičnim oziroma posvetnim plastem in poudarkom, se je na starost v prvi vrsti religioznil. Bonomo je sprejemal humanistično kritiko do mysticizma odprtih ljudskih pobožnosti, ki so se močno razširile v poznem srednjem veku. Reformacijske ideje je vse do zadnjih dni svojega življenja utegnil razumevati kot prizadevanje za prenovitev celotne Cerkve. Pri tem je gotovo imelo določeno vlogo zavedanje o potrebi enotnosti kristjanov po osmanski prevladi nad večino Ogrske, ki je sledila katastrofi vojske kralja Ludvika II. Jagiełłonskega v bitki na Mohaškem polju 29. avgusta 1526.

V pismu ljubljanskemu škofu Petru pl. Seebachu z dne 8. julija 1561 je Primož Trubar posebej poudaril, da je Bonomo pred smrtjo 4. julija 1546 sprejel »celi zakrament«, kakor sta ob iztekanju svojih življenj storila tudi ljubljanska škofa Krištof Ravbar in Franc Kacijanar, takšnemu ravnanju pa je nasprotoval škof Urban Textor (Rajhman 1986: 86, 88). To naj bi govorilo za Bonomovo popolno sprejemanje reformacijskih pojmovanj. Vendar Trubar tudi poroča, da Ravbar, Bonomo in Kacijanar prej takšnega razumevanja vere niso prakticirali in da so torej bili v popolnem skladu s katoliškim stališčem. Iz besed vodilnega slovenskega reformatorja, žal, ni povsem jasno, ali se je neposredno pred smrtjo spremenilo razumevanje zakramentov pri omenjenih treh škofih. Zaradi njegovega poudarjanja, da je Textor temu, kar so naredili ti nadpastirji, nasprotoval, bi bilo mogoče sklepati, da je šlo za to.

Bonomo je bil ob Eneju Silviju Piccolominiju in Petru Pavlu Vergeriju ml. najpomembnejši humanist, ki je neposredno vplival na slovensko zgodovino. V kulturnem smislu jo je prek Trubarja celo močno zaznamoval. V širšem srednjeevropsko-jadranskem prostoru pa je Bonomo skupaj s svojim bratom Francem dejansko nadaljeval tradicijo, ki jo je že v prvi polovici 15. stoletja v okolici cesarja in kralja Sigismunda ter njegovih naslednikov začel Koprčan Peter Pavel Vergerij st. V ozračju, ki ga je Bonomo najverjetneje poznal že iz prijateljskih srečanj z Jurijem Slatkonjo in njegovim krogom na Dunaju (Mantuan 1907: 306) – kar zadeva gojenje glasbe, je to gotovo –, so se humanistične ideje na njegovem škofovskem dvoru prepletale z življenjsko prakso. To je vplivalo na poudarjeno pozitiven odnos do živih jezikov, posredno pa tudi na vznik slovenske književnosti.

Prav tako ne gre spregledovati Bonomove vloge v upravljanju in diplomatskem zastopanju s Slovenci poseljenih dežel ter v vodenju Tržaške škofije. Tudi njegovi stiki z učenjaki različnih generacij iz širšega mediteransko-alpskega zaledja »mesta v zalivu« so bili intenzivni in pomembni. To še posebej velja za Bonomove zveze z Bernardom Pergerjem, Brikcijem Preprostom, Krištofom Ravbarjem,⁹ Avguštinom

⁹ Drugi ljubljanski škof je bil Bonomu bržčas še posebej blizu, ker sta se zelo verjetno rodila v istem mestu. Ravbarjev oče Nikolaj je namreč bil v Trstu glavar; v zgodovini je znan kot trd upravljalec »mesta v zalivu« in po boju s sorodnikom svoje žene Erazmom Jamskim.

Pryglom Tyfernom, Jurijem Slatkonjem, Pavlom Oberstainom, Žigom Herbersteinom in Primožem Trubarjem (Simoniti 1979: 228). Ljudje z drugačno osebnostjo, izobrazbo in izkušnjami bi jih utegnili usmerjati na pota, ki bi se oddaljevala od univerzalističnih ciljev politike zgodnjenovoveških Habsburžanov. Prav sledenje tej usmeritvi pa je srednjeevropskemu prostoru omogočilo odbitje napadov osmanskega cesarstva ter ohranitev neprekinjene duhovne in kulturne kontinuitete.¹⁰

LITERATURA

Gustav BAUCH, 1903: *Die Rezeption des Humanismus in Wien. Eine literarische Studie zur deutschen Universitätsgeschichte*. Breslau/Wrocław: M. & H. Marcus.

Stefano DI BRAZZANO, 2005: *Pietro Bonomo (1458–1549), Diplomatico, umanista e vescovo di Trieste. La vita e l'opera letteraria*. Trieste/Trst: Edizioni Parnaso.

– –, 2006: *L'assassinio di un vescovo. Trieste 1501–1502: da Achaz Sebriacher a Pietro Bonomo*. Trieste/Trst: Deputazione di storia patria per la Venezia Giulia.

Ivan CANKAR, 1970: *Izbrano delo I*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Giulio CERVANI, 1991: *Gli scritti politici di Fabio Cusin nel »Corriere di Trieste«*. *Gli anni della polemica dura (1946–1948)*. Udine/Videm: Del Bianco editore.

Bogo GRAFENAUER, 1956: *Zgodovina slovenskega naroda. III. zvezek. Doba prve krize fevdalne družbe na Slovenskem od začetka kmečkih uporov do viška protestantskega gibanja*. Ljubljana: Kmečka knjiga.

– –, 1961: *Zgodovina slovenskega naroda. IV. zvezek. Doba začasne obnove fevdalnega reda pod okriljem absolutne vlade vladarja ter nastajanja velikih premoženj od protireformacije do srede XVIII. stoletja*. Ljubljana: Kmečka knjiga.

Anton KACIN, 1975a: Bonomo (tudi Bonhomo). *Primorski slovenski biografski leksikon. 2. snopič*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba. 99–101.

– –, 1975b: Bonomo (tudi Bonhomo, Bonomus), Peter. *Primorski slovenski biografski leksikon. 2. snopič*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba. 101–103.

France KIDRIČ, 1925–1932: Bonomo, Peter. *Slovenski biografski leksikon I*. Ljubljana: Zadržna gospodarska banka.

Alphons LHOTSKY, 1971: *Das Haus Habsburg. Aufsätze und Vorträge*. Wien/Dunaj: Verlag für Geschichte und Politik.

Josip MANTUANI, 1907: Jurij pl. Slatkonja. *Dom in svet* 20/7, 8, 9, 300–309, 359–363, 398–402.

– –, 1910: Zapuščinski zapisnik po škofu Slatkonji. *Carniolia* 1/1, 4–12.

Jože PIRJEVEC, 2007: *»Trst je naš!«* *Boj Slovencev za morje (1848–1954)*. Ljubljana: Nova revija.

Giuseppe RADOLE, 1988: *Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750–1950)*. Trieste/Trst: Edizioni »Italo Svevo«.

Jože RAJHMAN, 1986: *Pisma Primoža Trubarja*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

¹⁰ Razprava je nastala kot rezultat uresničevanja programa P6-0094 Biografije, mentalitete, epohe, ki ga iz sredstev proračuna Republike Slovenije financira ARRS.

Mirko RUPEL, 1986: *Slovenski protestantski pisci. Druga, dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Nikola SAMARDŽIĆ, 2005: *Karlo V*. Beograd: Centar za modernu politiku.

Primož SIMONITI, 1979: *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.

Glenda SLUGA, 2001: *The Problem of Trieste and the Italo-Yugoslav Border. Difference, Identity, and Sovereignty in Twentieth-Century Europe*. Albany: State University of New York Press.

Attilio TAMARO, 1924a: *Storia di Trieste. Volume primo*. Roma/Rim: Alberto Stock Editore.

– –, 1924b: *Storia di Trieste. Volume secondo*. Roma: Alberto Stock Editore.

Hermann WIESFLECKER, 1991: *Maximilian I. Die Fundamente des habsburgischen Weltreiches*. Wien/Dunaj: Verlag für Geschichte und Politik, München: R. Oldenbourg Verlag.

– –, 1999: *Österreich im Zeitalter Maximilians I. Die Vereinigung der Länder zum frühmodernen Staat. Der Aufstieg zur Weltmacht*. Wien/Dunaj: Verlag für Geschichte und Politik, München: R. Oldenbourg Verlag.

TRIESTE, BONOMO, AND THE REFORMATION

Pietro Bonomo (1458–1546) was one of the central figures of Trieste's history, however, its representation in Slovenian consciousness remains lacking. Where the past of the "town in the bay" is concerned, only a few periods (particularly 18th through 20th Century) and thematic fields (seafaring, culture) have been studied more comprehensively. Considering Trieste's strong influence over its hinterlands and continuous Slovenian presence there, this is inadequate. Slovenian historiography on Trieste lags severely behind neighbouring historiographies.

During Peter Bonomo's tenure as bishop (1501/1502–1546), the pro-Venetian "party", which also counted some of his relatives, lost the strong position it held in town before and grew unimportant, yielding to the ever more dominant pro-Emperor stance. Its adherent, humanist Bonomo, viewed Trieste as an autonomous unit in the framework of the universal Habsburg Monarchy. He continuously tied his efforts to link the town and its hinterlands to advocating for its autonomous status. Such status was achieved around 1550.

Peter Bonomo's strong ties with Slovenian hinterlands of Trieste began in his early youth, when his family with ties to the pro-Habsburg party was temporarily expelled from the town. After studying in Padua, where he first encountered the humanist tradition, he came to the court of Frederick III/IV/V. There, he crossed paths with several humanists from the Slovenian territory and established contacts with adherents north of the Alps.

Bonomo also played a notable part in his capacity as emissary at the court of the "last knight" Maximilian I, and established himself as a poet. At the time, a considerable share of Habsburg foreign policy was realized through this Bishop of Trieste, appointed in 1501 and confirmed in 1502. However, he was gradually overshadowed in Italian matters by Cardinal Matthäus Lang. Bonomo also took part in the "First Congress of Vienna" in 1515 and in the later receiving of Russian emissaries. For its realization, the Habsburgs commissioned three Slovenian-speaking diplomats (Pavel Oberstain and Žiga Herberstein in addition to Bonomo). Bonomo's political career reached its peak after the ascension of Karl V. At the time, Bonomo acted as the ruler's proxy; in this capacity, he opposed the rebellious Austrian Landstände. For a time, he had good prospects of succeeding his friend Jurij Slatkonja as Bishop to Vienna, however, probably due to his lacking management, he was ultimately unsuccessful and retreated to Trieste empty-handed.

Though being a man of the court who persistently cultivated notions of universal monarchy, when Luther emerged, Bonomo initially advocated for Catholicism; his position later shifted nearer that of the proponents of the reform. He imagined reformation would eventually become a unified process within the framework of the universal Catholic Church. He read Calvin's books and allowed the supporters of reformation to preach in Trieste. He familiarized his students, including Primož Trubar, with the essentials of humanism. As a former man of the court, he was also favourably disposed towards the use of people's common languages; this was exceedingly important for the rise of Slovenian reformation.
